

Dorota STOPIŃSKA *

Luiza OSSOWSKA **

ZNACZENIE UWARUNKOWAŃ DEMOGRAFICZNYCH W ROZWOJU REGIONALNYM I LOKALNYM NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Zarys treści: Celem badań była ocena stanu i zmian poziomu uwarunkowań demograficznych na poziomie lokalnym na przykładzie województwa pomorskiego. Zakres podmiotowy analiz obejmuje powiaty województwa pomorskiego, natomiast czasowy rok 2007 i 2017. Do osiągnięcia celu wykorzystano metodę miernika syntetycznego. W badaniu korzystano z zasobów Banku Danych Lokalnych. W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że bliskie położenie wobec aglomeracji trójmiejskiej i czynnik kulturowy korzystnie wpływają na uwarunkowania demograficzne na poziomie lokalnym w województwie pomorskim

Słowa kluczowe: infrastruktura techniczna i społeczna, obszary wiejskie, województwo zachodniopomorskie.

Wprowadzenie

Demografia to nauka zajmująca się prawidłowościami w rozwoju ludności w ściśle określonych warunkach gospodarczych i społecznych na danym obszarze. Dziedzina ta koncentruje się na statystyczno-analitycznym opisie struktury ludności i jej stanu, ocenie i badaniu zmian wynikających z przewidywanego i dotychczasowego ruchu naturalnego bądź wędrownego¹.

* Absolwentka na kierunku Ekonomia, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

** Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

¹ J. Holzer, Demografia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 13.

Według E. Zdrojewskiego współczesną demografię pojmuje się jako ukształtowaną przez historię grupę nauk, których głównym celem jest rozwikłanie prawidłowości rozwoju ludności w bardzo sprecyzowanych warunkach społecznych, a także ekonomicznych. Stwierdza on, że coraz częściej naukę demografii łączy się ze środowiskiem naturalnym człowieka².

W zakresie demografii można wyróżnić następujące działy³:

- zmiany liczebności badanej społeczności,
- struktura ludności według płci, wieku lub innych cech społecznych,
- ruch naturalny, czyli liczba urodzeń i zgonów oraz małżeństw i rozwodów,
- ruch wędrowniczy, który skupia się na migracjach.

Demografia ułatwia rozumienie wielu problemów społecznych⁴. Procesy demograficzne to zjawiska, które są ważnymi zdarzeniami będącymi nieodłącznym elementem i warunkiem dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Mają one charakter poznawczy oraz praktyczny⁵.

Wielu badaczy tych zjawisk uznaje pogląd, że z formy struktury demograficznej, która poddana jest obserwacji w konkretnym czasie odczytać i zidentyfikować można poznane wcześniej zdarzenia wynikające z innych analiz w przeszłości, kształtujących tę konkretną formę. Ponadto procesy demograficzne są stosunkowo proste do przewidzenia – są względnie stabilne. Jednak w procesach tych pojawiają się elementy zmienne, którym należy poświęcić szczególną uwagę. Są nimi zagadnienia z zakresu umieralności i urodzin, zdrowia czy migracji. W kontekście badań demograficznych należy zwrócić uwagę na ważne połączenia między procesami ludnościowymi a społeczno-gospodarczymi również w obszarze lokalnym i regionalnym⁶.

² E. Zdrojewski, *Demografia dla ekonomistów*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2004, s. 13.

³ M. Okólski, *Demografia*. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 9.

⁴ K. Szafraniec, *Procesy demograficzne i generacje młodych*, (w:) *Spoleczne i kulturowe zagadnienia przemian na wsi polskiej*, pod red. Andrzeja Rosnera, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2012, s. 13; E. Z. Frątczak, *Demographic processes: past, present and future – selected issues*, „Papers on Global Change”, nr 20, 2013, s. 63-84.

⁵ L. Salvati, M. Carlucci, P. Serra, I. Zambon, *Demographic Transitions and Socioeconomic Development in Italy, 1862-2009: A Brief Overview*, Sustainability, Nr 11, 2019, s. 242.

⁶ E. Rydz, *Przemiany demograficzne w powiatach nadmorskich Pomorza Środkowego*, (w:) *Przemiany demograficzno-społeczne na Pomorzu. Ujęcie przestrzenne*, pod red. M. Stanny, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2011, s. 53-54.

Przemiany społeczno-demograficzne wpływają na formę rozwoju. Zmiana liczby ludności i jej struktury w zależności od obszaru geograficznego, wpływa nie tylko na endogeniczne mechanizmy rozwoju, ale również na zapotrzebowanie danego obszaru na usługi społeczno-gospodarcze, czy infrastrukturę⁷. Przemiany demograficzne bezpośrednio oddziałują na⁸:

- regionalny i lokalny rynek pracy,
- sytuację rodzin,
- edukację,
- zmiany infrastruktury,
- opiekę zdrowotną,
- formę prowadzenia polityki regionalnej.

Ponadto należy podkreślić, że w skali regionalnej zmiany demograficzne wpływają na⁹:

- zdolność do ponoszenia nowych inwestycji przez jednostki terytorialne,
- wielkość wydatków socjalnych ponoszonych przez samorządy,
- dostępność siły roboczej oraz kwalifikacje kadr,
- wyznaczenie nowych potrzeb społeczności, które należy zaspokoić,
- utworzenie nowych instytucji, które są potrzebne aby regionalna społeczność o zmiennej strukturze wiekowej mogła funkcjonować,
- metody działania władz i poszukiwanie korzystnych sposobów kreowania konkurencyjności.

Strategia regionalna odnosząca się do demografii uwzględniać powinna jednocześnie różne wymiary¹⁰:

- rynek pracy – promowanie reemigracji, restrukturyzacja regionu, dostosowanie zasobów pracy do uwarunkowań przedsiębiorców,
- przestrzenne planowanie infrastruktury społecznej i technicznej – dostosowanie jej do potrzeb starzejącego się społeczeństwa, powstrzymanie procesu degradacji, stawianie zachęt młodemu

⁷ *Demographic Change and Local Development: Shrinkage, Regeneration and Social Dynamics*, OECD/LEED 2012, s. 1-26.

⁸ *Szanse i wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście zmian demograficznych Europy*,

zielonagora.stat.gov.pl/gfx/.../v.../o_konferencji_spotkania_z_demografia_f2.pdf, s. 1-4.

⁹ A. Richert-Kaźmierska, *Zarządzane rozwojem regionalnym – wpływ zmian demograficznych*, Studia i Materiały Miscellanea Oeconomicae, nr 1, 2013, s. 131.

¹⁰ A. Klimczuk *Rozwój regionalny wobec starzenia się społeczeństwa*, (w:) *Starzenie się ludności a solidarność międzypokoleniowa*, pod red. P. Szukalskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 153-154.

pokoleniu do dokonywania przeprowadzek z okolic przedmieść do opuszczonych już budynków w centralnych częściach miast,

- dobra i usługi – konsumpcja – innowacyjność produktowa, usługowa, stworzenie oferty, która spełni oczekiwania mieszkańców oraz turystów.
- integracja społeczna – stwarzanie nowych miejsc pracy, oferowanie szkoleń i programów edukacyjnych; działania te skierowane powinny być do wszystkich potencjalnie zainteresowanych grup wiekowych; struktury administracyjne dostosowane do zaangażowania obywateli.

Zmiany demograficzne wpływają na formę rozwoju lokalnego i regionalnego – kształtują go i są jego ważną determinantą.

Cel, zakres i metoda badań

Celem artykułu była ocena stanu i zmian poziomu uwarunkowań demograficznych na poziomie lokalnym na przykładzie województwa pomorskiego. Zakres czasowy obejmuje 2007 i 2017 rok. Dane wykorzystane do analiz pochodzą z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Zróznicowanie uwarunkowań demograficznych w powiatach województwa pomorskiego (z wyłączeniem miast na prawach powiatu) wyznaczono za pomocą metody miernika syntetycznego. W analizie wykorzystano dwanaście wskaźników, które podzielono na trzy grupy:

- z zakresu ruchu naturalnego (przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, urodzenia żywe na 1000 mieszkańców, zgony na 1000 mieszkańców, współczynnik płodności),
- z zakresu ruchu migracyjnego (saldo migracji wewnętrznych kobiet, saldo migracji wewnętrznych mężczyzn, saldo migracji zagranicznych kobiet, saldo migracji zagranicznych mężczyzn),
- z zakresu struktury ludności według wieku (udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem, udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem, udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem, ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym).

Wskaźniki zostały podzielone na stymulanty (wysokie wartości wskaźnika są pożądane dla badania) i destymulanty (wysokie wartości wskaźnika nie są pożądane w badaniu). Z wszystkich wymienionych, charakter destymulujący mają: zgony na 1000 mieszkańców, udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem oraz ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Pozostałe dziewięć wskaźników to stymulanty.

Metoda wskaźnika syntetycznego polega na obliczeniu wspólnego dla wszystkich wskaźników z danej grupy miernika, dla każdej jednostki (powiatu) osobno. Ważnym jej elementem jest normalizacja zmiennych. W tym celu podczas obliczeń wykorzystano wzory:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i \{x_{ij}\}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \text{ dla stymulant} \quad (1)$$

$$z_{ij} = \frac{\max_i \{x_{ij}\} - x_{ij}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \text{ dla destymulant} \quad (2)$$

Kolejnym etapem obliczeń jest wyznaczenie średnich arytmetycznych wskaźników znormalizowanych dla każdej jednostki za pomocą wzorów¹¹:

$$q_i = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m}, \quad (3)$$

($i = 1, 2, \dots, n$); wartości cechy syntetycznej q_i należą do przedziału (0,1).

W ten sposób każda jednostka w badaniu posiada obliczony wskaźnik syntetyczny. Wyznaczenie średniej arytmetycznej (\bar{s}) i odchylenia standardowego (od) wszystkich wartości wskaźników syntetycznych pozwala podzielić jednostki na trzy klasy, które określają poziom uwarunkowań. Rozpiętość klas została wyznaczona następująco¹²:

Klasa I (uwarunkowania korzystne): $q_i > \bar{s} + 0,5 od$

Klasa II (uwarunkowania przeciętne): $\bar{s} - 0,5 od < q_i < \bar{s} + 0,5 od$

Klasa III (uwarunkowania niekorzystne): $q_i < \bar{s} - 0,5 od$

Wyniki badań

Na podstawie wskaźników ruchu naturalnego obliczono wskaźniki syntetyczne dla 2007 i 2017 roku. Tabela 1 zawiera wybrane do analizy ruchu naturalnego wskaźniki i ich wartości dla powiatów województwa pomorskiego dla obu badanych lat. W 2017 roku przyrost naturalny na 1000 mieszkańców przyjmuje wartości od -0,45 dla powiatu nowodworskiego do 10,58 dla powiatu kartuskiego. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców określają wartości od 9,43 (powiat nowodworski) do 17,63 (powiat kartuski). Współczynnik płodności

¹¹ F. Wysocki, J. Lira, *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań 2003, s. 173-175.

¹² J. J. Parysek, L. Wojtasiewicz, *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Studia KPZK PAN, tom LXIX, Warszawa 1979, s. 20.

największą wartość osiągnął dla powiatu kartuskiego (7,04), a najmniejszą dla powiatu sztumskiego (4,04). Jedyną destymulanta w grupie mierników ruchu naturalnego – zgony na 1000 mieszkańców oscylowała między wartościami 6,68 dla powiatu gdańskiego, a 10,00 dla powiatu malborskiego.

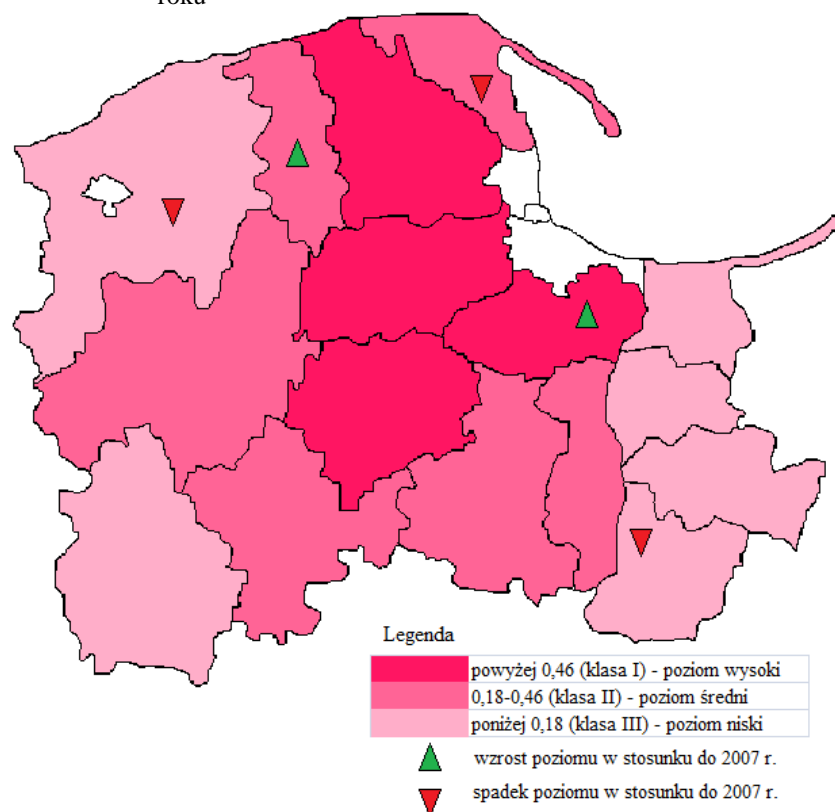
Tabela 1. Wskaźniki ruchu naturalnego w powiatach województwa pomorskiego w 2007 i 2017 roku

wyszczególnienie	Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców		urodzenia żywe na 1000 mieszkańców		współczynnik płodności		zgony na 1000 mieszkańców	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
bytowski	4,91	4,66	12,35	13,37	4,79	5,51	7,44	8,71
chojnicki	3,74	4,07	12,70	12,85	4,99	5,37	8,96	8,78
człuchowski	2,46	1,07	11,08	10,47	4,33	4,47	8,62	9,39
gdański	5,19	6,84	11,86	13,51	4,23	5,17	6,67	6,68
kartuski	8,47	10,58	15,13	17,63	5,68	7,04	6,65	7,05
kościerski	6,17	5,02	14,51	13,02	5,65	5,43	8,33	8,00
kwidzyński	3,73	0,84	11,89	10,31	4,54	4,26	8,16	9,47
łęborski	3,02	1,57	12,05	10,95	4,66	4,62	9,03	9,38
malborski	2,12	-0,22	11,11	9,78	4,35	4,12	8,99	10,00
nowodworski	1,74	-0,45	11,20	9,43	4,43	4,04	9,46	9,88
pucki	5,59	4,06	13,58	12,36	5,12	5,00	7,99	8,30
słupski	3,27	0,10	11,99	9,77	4,68	4,09	8,72	9,67
starogardzki	3,89	3,18	12,81	11,46	4,90	4,75	8,92	8,28
tczewski	4,44	2,18	13,08	11,49	5,00	4,79	8,64	9,31
wejherowski	6,06	6,83	13,34	14,22	4,94	5,72	7,28	7,39
sztumski	3,01	-0,19	12,10	9,61	4,63	4,04	9,09	9,80

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Na rysunku 1 graficznie przedstawiono, jak kształtują się uwarunkowania ruchu naturalnego w powiatach województwa pomorskiego w 2017 roku. Do klasy o najwyższym poziomie (wskaźnik syntetyczny powyżej 0,46) zakwalifikowały się powiaty: gdański, wejherowski, kościerski i kartuski. W drugiej klasie (0,18-0,46) znalazły się powiaty: pucki, łęborski, bytowski, chojnicki, starogardzki i tczewski. Klasa III obejmuje sześć powiatów: słupski, człuchowski, nowodworski, malborski, sztumski i kwidzyński. Na tych obszarach uwarunkowania ruchu naturalnego określono jako niekorzystne.

Rysunek 1. Wskaźniki syntetyczne ruchu naturalnego w powiatach województwa pomorskiego 2017 roku – podział na klasy i zmiany w stosunku do 2004 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Porównując klasyfikację powiatów z 2007 i 2017 roku stwierdzono, że w dwóch jednostkach (w powiecie gdańskim i lęborskim) uwarunkowania ruchu naturalnego poprawiły się. W powiecie puckim i słupskim zauważono spadek poziomu uwarunkowań – powiaty te na przestrzeni badanych lat znalazły się w niższych klasach. Zachodzące zmiany demograficzne nie wpłynęły na rozkład pozostałych powiatów w klasach. Oznacza to, że zachodzący rozwój jednostek, w każdej z nich odbywał się równomiernie.

Najkorzystniejsza sytuacja w zakresie ruchu naturalnego kształtuje się na obszarach, które zajmują teren Kaszub oraz w pewnej części Kociewia. Powiaty nieprzynależące do kultury kaszubskiej charakteryzują się słabszym poziomem wskaźników ruchu naturalnego.

Ruch migracyjny

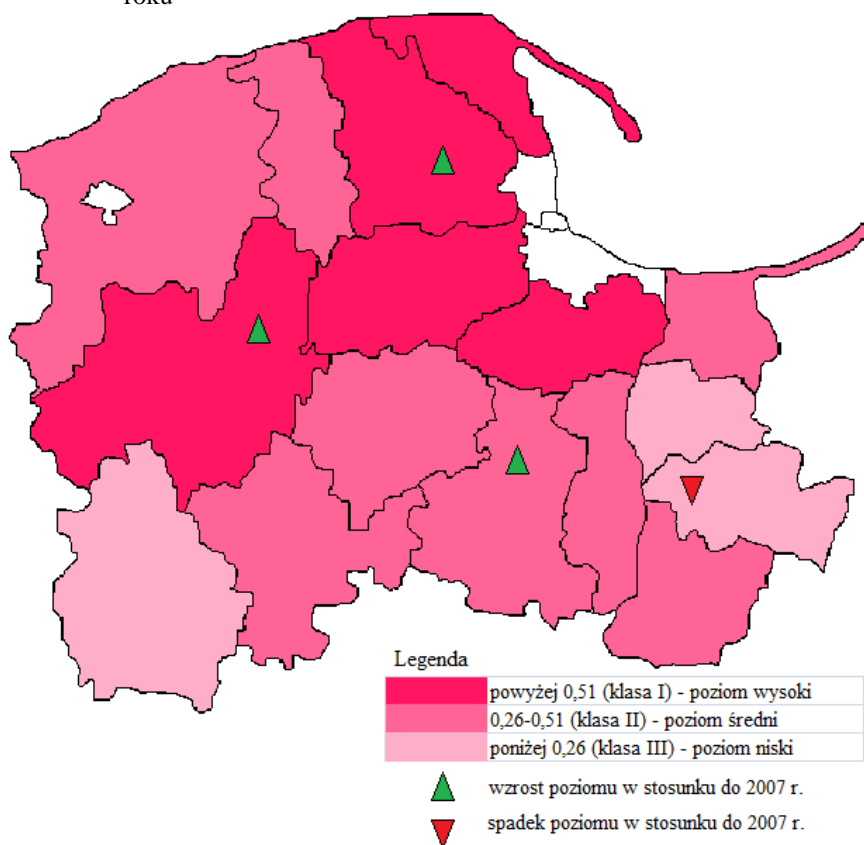
W tabeli 2 zawarto wybrane do analizy uwarunkowań ruchu migracyjnego wskaźniki dla 2007 i 2017 roku. Saldo migracji wewnętrznych kobiet w 2017 roku największą wartość przyjmuje dla powiatu gdańskiego (759), a najmniejszą dla powiatu sztumskiego (-137). W taki sam sposób kształtował się wskaźnik salda migracji wewnętrznych mężczyzn. Największa i najmniejsza jego wartość przypisana została dla powiatów gdańskiego i sztumskiego.

Tabela 2. Wskaźniki ruchu migracyjnego w powiatach województwa pomorskiego w 2007 i 2017 roku

wyszczególnienie	saldo migracji wewnętrznych kobiet		saldo migracji wewnętrznych mężczyzn		saldo migracji zagranicznych kobiet		saldo migracji zagranicznych mężczyzn	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
bytowski	-101	-94	-84	-96	-17	5	-15	8
chojnicki	33	-33	-1	-41	-21	8	-29	-1
człuchowski	-118	-115	-91	-56	-42	-20	-25	-39
gdański	1 108	759	1 046	722	-10	29	-8	21
kartuski	516	687	607	643	-2	3	-15	4
kościerski	2	56	23	36	-13	-13	-11	-9
kwidzyński	-9	-73	18	-85	-19	21	-31	24
łęborski	-45	20	-3	-7	-24	-3	-18	-19
malborski	-163	-18	-59	-34	-26	-30	-29	-24
nowodworski	-55	-70	-10	-46	-6	-6	-9	-5
pucki	283	329	294	286	-8	4	-14	8
słupski	13	33	131	130	-19	0	-26	2
starogardzki	105	-55	81	5	-25	-12	-62	0
tczewski	-55	-52	7	-87	-32	-5	-52	-6
wejherowski	996	508	1 014	373	-69	2	-115	2
sztumski	-83	-137	-77	-102	-17	-29	-24	-13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Rysunek 2. Wskaźniki syntetyczne ruchu migracyjnego w powiatach województwa pomorskiego 2017 roku – podział na klasy i zmiany w stosunku do 2004 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Z tabeli 2 wynika, że największe saldo migracji zagranicznych kobiet wystąpiło w powiecie gdańskim (29), a najmniejsze w powiecie malborskim (-30). Ostatnim wskaźnikiem w analizie ruchu migracyjnego jest saldo migracji zagranicznych mężczyzn. W powiecie kwidzyńskim odnotowano największą wartość (24), a najmniejsza wartość charakteryzuje powiat człuchowski (-39). Stosując metodę miernika syntetycznego obliczono wskaźniki znormalizowane i ogólny wskaźnik syntetyczny łączący wszystkie wskaźniki w badaniu opisujące uwarunkowania ruchu migracyjnego.

Na rysunku 2 graficznie przedstawiono podział powiatów województwa pomorskiego na przyjęte w badaniu klasy w 2017 roku i odniesiono się do

klasyfikacji przyjętej w 2007 roku. Do klasy I przypisano powiaty: gdański, kartuski, bytowski, wejherowski i pucki. Jednak zdecydowanie najbardziej korzystna sytuacja – wartość wskaźnika syntetycznego najwyższa – charakteryzuje powiat gdański (wskaźnik syntetyczny 0,99). W klasie drugiej znalazło się osiem powiatów: słupski, lęborski, nowodworski, kwidziński, tczewski, starogardzki, kościerski i chojnicki. Najniższy, niekorzystny poziom uwarunkowań obejmuje klasa III. Przypisano do niej powiaty: człuchowski, sztumski i nowodworski. Obszarem o najniższej wartości wskaźnika syntetycznego z zakresu uwarunkowań ruchu migracyjnego jest powiat człuchowski (wartość wskaźnika syntetycznego 0,06). W porównaniu do 2007 roku, w powiatach wejherowskim, bytowskim i starogardzkim uwarunkowania ruchu migracyjnego polepszyły się – nastąpiło przeniesienie tych powiatów do klasy wyżej. Tylko w powiecie sztumskim na przestrzeni lat wskaźniki ruchu migracyjnego przyjęły takie wartości, że powiat ten w 2017 roku zakwalifikował się do klasy niższej niż w 2007 roku.

Należy zauważyć, że obszary o najmniej korzystnych uwarunkowaniach położone są z dala od aglomeracji trójmiejskiej, która wpływa na wielkość badanych wskaźników. Powiaty z klasy II położone są ościennie z powiatami z klasy I, które sąsiadują bezpośrednio z aglomeracją trójmiejską. Zdecydowanie większy napływ ludności odbywa się na obszarach wysokorozwiniętych lub sąsiadujących z obszarami rozwiniętymi gospodarczo.

Struktura ludności według wieku

Tabela 3 zawiera przyjęte do badania wskaźniki opisujące strukturę ludności według wieku dla powiatów województwa pomorskiego w 2007 i 2017 roku. Największy udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem w 2017 roku charakteryzuje powiat kartuski (25,8%), a najniższy powiat malborski (18,5%). Wskaźnik udziału osób w wieku produkcyjnym w ludności ogółem zawiera się w przedziale od 60,6% dla powiatu kartuskiego do 63,3% dla powiatu sztumskiego. Najwięcej osób w wieku poprodukcyjnym zamieszkuje powiat malborski (19,5%), a najmniej powiat kartuski (13,6%). Najwięcej osób w wieku przedprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku poprodukcyjnym mieszka w powiecie malborskim (105,4), a najmniej w powiecie kartuskim (52,6).

Z zawartych w tabeli 3 danych obliczono mierniki znormalizowane i wskaźnik syntetyczny. Na podstawie średniej arytmetycznej i odchylenia standardowego powiaty zostały podzielone na klasy. Najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego odczytać należy dla powiatu gdańskiego (0,72), a najniższą dla powiatu malborskiego (0,13).

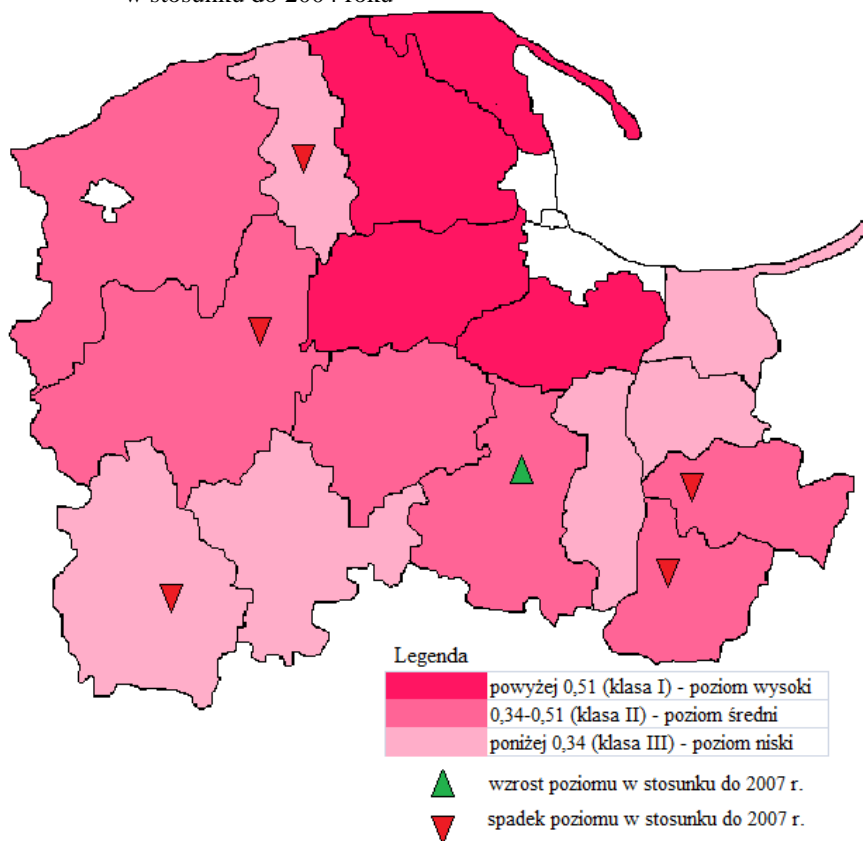
Tabela 3. Wskaźniki struktury ludności według wieku w powiatach województwa pomorskiego w 2007 i 2017 roku

wyszczególnienie	odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym		odsetek ludności w wieku produkcyjnym		odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym		osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
bytowski	24,20	20,80	64,00	62,40	11,80	16,90	48,80	81,20
chojnicki	23,80	21,00	62,90	61,30	13,30	17,70	55,80	84,20
człuchowski	22,50	19,20	65,10	62,30	12,40	18,50	55,20	96,50
gdański	23,20	22,40	65,80	62,80	11,00	14,80	47,50	65,90
kartuski	27,40	25,80	61,40	60,60	11,20	13,60	40,70	52,60
kościerski	25,00	22,30	62,40	61,10	12,70	16,60	50,70	74,30
kwidzyński	23,30	20,30	65,10	62,70	11,60	17,00	50,00	83,60
łęborski	23,10	19,60	64,30	62,00	12,60	18,40	54,80	93,60
malborski	20,90	18,50	65,00	62,00	14,10	19,50	67,60	105,40
nowodworski	21,90	18,50	64,90	63,10	13,20	18,40	60,30	99,60
pucki	24,10	21,70	64,10	62,10	11,80	16,20	48,90	74,50
słupski	22,60	19,50	65,40	63,10	12,00	17,50	52,80	89,70
starogardzki	23,40	20,70	63,60	62,20	13,00	17,10	55,70	82,60
tczewski	22,30	20,00	64,50	61,50	13,20	18,40	59,30	92,10
wejherowski	24,20	22,60	64,20	61,60	11,60	15,80	47,70	70,00
sztumski	23,40	19,50	65,00	63,30	11,60	17,10	49,40	87,80

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Na rysunku 3 przedstawiono przyjęty za pomocą miernika syntetycznego podział powiatów na klasy w 2017 roku. W klasie I – o najlepszych uwarunkowaniach – znalazły się cztery powiaty: gdański, kartuski, wejherowski i pucki, klasa II – o średnim poziomie uwarunkowań - obejmuje powiaty: słupski, bytowski, kościerski, starogardzki, kwidzyński i sztumski, a klasa III – o niekorzystnych uwarunkowaniach – składa się z sześciu powiatów: człuchowskiego, chojnickiego, lęborskiego, tczewskiego, malborskiego i nowodworskiego. Szczególną uwagę należy zwrócić na fakt, że powiaty klasy pierwszej to obszary o prężnie rozwijającej się gospodarce – obrzeża aglomeracji trójmiejskiej.

Rysunek 3. Wskaźniki syntetyczne struktury ludności według wieku w powiatach województwa pomorskiego 2017 roku – podział na klasy i zmiany w stosunku do 2007 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Porównując poziom uwarunkowań struktury ludności według wieku z 2007 do 2017 roku, stwierdzono poprawę sytuacji jedynie w powiecie starogardzkim. W powiatach lęborskim, bytowskim, człuchowskim, sztumskim i kwidzyńskim zaobserwowano spadek poziomu w porównaniu do 2007 roku. Kształtujące się zmiany demograficzne w tych jednostkach województwa pomorskiego należy określić jako niekorzystne. Dziesięć z szesnastu powiatów w województwie pomorskim w 2007 i w 2017 roku znajdują się w tych samych klasach charakteryzujących uwarunkowania pod względem struktury ludności według wieku. Na przyjęty podział powiatów szczególny wpływ ma odniesienie się do tradycji i kultury kaszubskiej.

Zagregowany wskaźnik poziomu uwarunkowań demograficznych

W tabeli 4 przedstawiono dane służące do wyznaczenia zagregowanego wskaźnika dla obu badanych lat. Dokonana analiza pozwoliła na wyróżnienie trzech klas poziomu uwarunkowań demograficznych powiatów województwa pomorskiego. W 2017 roku klasa I, w której zagregowany wskaźnik syntetyczny jest większy od 0,51, objęła powiaty: kartuski, gdański, pucki i wejherowski. Obszarem o zdecydowanie najlepszej sytuacji demograficznej jest powiat kartuski (zagregowany wskaźnik syntetyczny 0,97),

Tabela 4. Wskaźniki poziomu uwarunkowań demograficznych w powiatach województwa pomorskiego w 2007 i 2017 roku

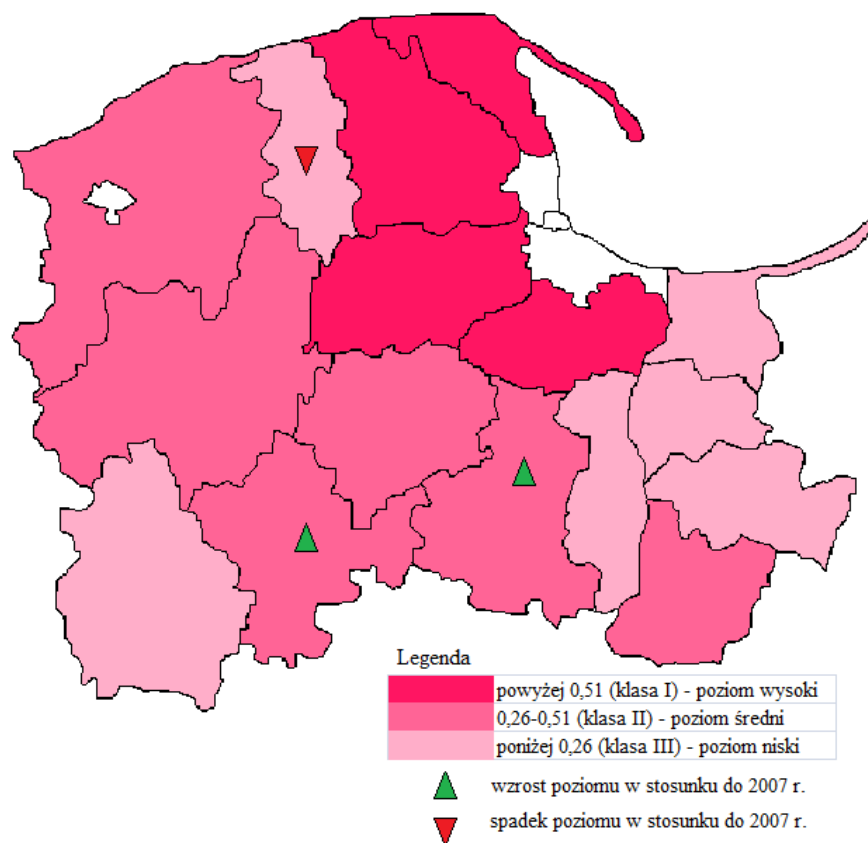
wyszczególnienie	ruch naturalny		ruch migracyjny		struktura ludności według wieku		zagregowany wskaźnik syntetyczny	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
bytowski	0,47	0,46	0,44	0,35	0,63	0,47	0,46	0,44
chojnicki	0,35	0,41	0,44	0,36	0,37	0,33	0,27	0,35
człuchowski	0,12	0,15	0,32	0,06	0,52	0,27	0,21	0,12
gdański	0,42	0,63	0,97	0,99	0,78	0,72	0,80	0,87
kartuski	1,00	0,97	0,77	0,77	0,73	0,75	0,87	0,92
kościerski	0,72	0,50	0,51	0,29	0,48	0,45	0,50	0,42
kwidzyński	0,29	0,11	0,44	0,49	0,67	0,47	0,42	0,37
łęborski	0,22	0,19	0,44	0,27	0,49	0,27	0,29	0,21
malborski	0,08	0,02	0,37	0,11	0,20	0,13	0,04	0,02
nowodworski	0,04	0,01	0,52	0,27	0,38	0,31	0,20	0,17
pucki	0,58	0,40	0,64	0,58	0,64	0,53	0,60	0,54
słupski	0,26	0,05	0,48	0,41	0,60	0,42	0,39	0,30
starogardzki	0,35	0,33	0,38	0,29	0,42	0,43	0,26	0,36
tczewski	0,43	0,24	0,33	0,27	0,38	0,24	0,24	0,21
wejherowski	0,62	0,65	0,47	0,62	0,67	0,56	0,55	0,65
sztumski	0,21	0,03	0,43	0,11	0,67	0,47	0,39	0,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Klasa II skupia obszary powiatów: bytowskiego, chojnickiego, kościerskiego, kwidzyńskiego, słupskiego i starogardzkiego, dla których zagregowany wskaźnik syntetyczny mieści się w przedziale 0,26-0,51. Jednostki te charakteryzują się średnim poziomie uwarunkowań demograficznych.

W klasie III znajdują się powiaty, których zagregowany wskaźnik syntetyczny jest mniejszy niż 0,26. W klasie tej znajdują się powiaty: człuchowski, lęborski, malborski, nowodworski, tczewski i sztumski. W 2017 roku jednostka o najniższym poziomie uwarunkowań demograficznych to powiat malborski (zagregowany wskaźnik syntetyczny = 0,02).

Rysunek 4. Zagregowane wskaźniki syntetyczne uwarunkowań demograficznych w powiatach województwa pomorskiego 2017 roku – podział na klasy i zmiany w stosunku do 2004 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/teryt/tablica> (26.05.2019).

Na rysunku 4 przedstawiono graficzny podział województwa pomorskiego, wyróżniający trzy przytoczone wcześniej klasy, świadczące o poziomie uwarunkowań demograficznych powiatów w 2017 roku. Wysoki poziom

uwarunkowań demograficznych charakterystyczny jest dla północnej części województwa pomorskiego – z wyjątkiem powiatu lęborskiego. Średni poziom uwarunkowań demograficznych definiuje powiaty położone zachodniej i środkowej części województwa pomorskiego (z wyjątkiem powiatu człuchowskiego). Niski poziom uwarunkowań demograficznych charakteryzuje powiaty ze wschodniej części województwa pomorskiego (z wyjątkiem powiatu kwidzyńskiego).

Na rysunku 4 zawarto również porównanie ogólnego poziomu uwarunkowań demograficznych w powiatach. Stwierdzić należy, że na przestrzeni badanych lat jedynie klasa powiatu lęborskiego zmieniła się na niekorzyść tej jednostki. W powiatach starogardzkim i chojnickim nastąpił wzrost poziomu w stosunku do 2007 roku. Przeniesienie powiatów do klasy o lepszych uwarunkowaniach demograficznych jest zjawiskiem pozytywnym w badaniu. Za pozytywne uznaje się również utrzymanie takiej samej klasyfikacji w 2007 i 2017 roku, ponieważ podczas dziesięcioletniego ogólnego rozwoju jednostek, podtrzymują one taki sam charakter uwarunkowań demograficznych. Zważając na fakt, że współczesne społeczeństwo decyduje się na potomstwo w późniejszym czasie, stawia na rozwój osobisty i rozwój kariery zawodowej ukształtowanie poziomu uwarunkowań demograficznych porównując 2007 i 2017 rok uznaje się za pozytywne.

Na poziom uwarunkowań demograficznych w badanym regionie pozytywny wpływ ma zarówno położenie powiatów względem aglomeracji trójmiejskiej, jak i czynnik kulturowy, którym jest położenie regionu Kaszub na Pomorzu. Społeczeństwo, chcąc zapewnić sobie możliwość rozwoju decyduje się za zamieszkanie w okolicy, która daje większe możliwości pozyskania wykształcenia, pracy i warunków zamieszkania. W aglomeracji trójmiejskiej znajduje się więcej wyspecjalizowanych placówek edukacyjnych, szpitali i obiektów kultury. Powiaty północnej części województwa pomorskiego charakteryzują się również występowaniem turystyki – gałęzi gospodarki bardzo ważnej dla północnej Polski.

Najważniejszym aspektem wpływającym na uwarunkowania demograficzne w powiatach województwa pomorskiego jest kultura kaszubska. Kulturowana tradycja wielodzietnych rodzin kaszubskich potwierdzona została wysokimi współczynnikami przyrostu naturalnego i urodzeń. Powiaty takie jak: pucki, wejherowski, kartuski, gdański, bytowski, kościerski i chojnicki tworzą region kaszubski, odróżniający się od pozostałej części województwa. Połączenie bliskiego położenia względem Trójmiasta oraz tradycji kaszubskiej w pełni uzasadniają końcowy w badaniu podział powiatów województwa pomorskiego na klasy według poziomu uwarunkowań demograficznych.

Zakończenie

Zgodnie z głównym celem w artykule oceniono stan i zmiany poziomu uwarunkowań demograficznych na poziomie powiatowym w województwie pomorskiego. Procesy demograficzne to zjawiska, które są ważnymi zdarzeniami będącymi nieodłącznym elementem i warunkiem dla rozwoju społecznego.

Uwarunkowania demograficzne charakteryzujące powiaty województwa pomorskiego w badanym okresie można uznać za dobre, chociaż – zgodnie z tendencją ogólnokrajową – zachodzące w czasie zmiany są niekorzystne. Położenie powiatów względem aglomeracji trójmiejskiej wpływa pozytywnie na poziom uwarunkowań demograficznych, szczególnie w zakresie ruchu migracyjnego. Trójmiasto jest czynnikiem przyciągającym ludność. Na poziom uwarunkowań demograficznych wpływa również czynnik kulturowy, którym jest kultura kaszubska na Pomorzu. Kaszubi zamieszkują województwo pomorskie, a najwięcej z nich mieszka w powiatach o największym przyroście naturalnym: puckim, wejherowskim, kartuskim, kościerskim i bytowskim.

Rozwój uwarunkowań demograficznych pobudza rozwój pozostałych elementów składających się na rozwój lokalny i regionalny. Obecna sytuacja demograficzna w województwie pomorskim wskazuje na dalsze umacnianie się wskaźników wpływających korzystnie na rozwój lokalny i regionalny.

Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (27.05.2019).
2. *Demographic Change and Local Development: Shrinkage, Regeneration and Social Dynamics*, OECD/LEED 2012, s. 1-26.
3. Frątczak E.Z., *Demographic processes: past, present and future – selected issues*, „Papers on Global Change”, nr 20, 2013, s. 63-84.
4. Holzer J., *Demografia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 13.
5. Klimczuk A., *Rozwój regionalny wobec starzenia się społeczeństwa*, (w:) *Starzenie się ludności a solidarność międzypokoleniowa*, pod red. P. Szukalskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 153-154.
6. Okólski M., *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 9.

7. Parysek J. J., Wojtasiewicz L., *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Studia KPZK PAN, tom LXIX, Warszawa 1979, s. 20.
8. Richert-Kaźmierska A., *Zarządzane rozwojem regionalnym – wpływ zmian demograficznych*, Studia i Materiały Miscellanea Oeconomicae, nr 1, 2013, s. 131.
9. Rydz E., *Przemiany demograficzne w powiatach nadmorskich Pomorza Środkowego*, (w:) *Przemiany demograficzno-społeczne na Pomorzu. Ujęcie przestrzenne*, pod. red. M. Stanny, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2011, s. 53-54.
10. Salvati L., Carlucci M., Serra P., Zamboni I., *Demographic Transitions and Socioeconomic Development in Italy, 1862-2009: A Brief Overview*, Sustainability, Nr 11, 2019, s. 242.
11. Szafranek K., *Procesy demograficzne i generacje młodych*, (w:) *Społeczne i kulturowe zagadnienia przemian na wsi polskiej*, pod red. Andrzeja Rosnera, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2012, s. 13; E. Z. Frątczak, *Demographic processes: past, present and future – selected issues*, „Papers on Global Change”, nr 20, 2013, s. 63-84.
12. *Szanse i wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście zmian demograficznych Europy*, zielonagora.stat.gov.pl/gfx//v/o_konferencji_spotkania_z_demografia_f2.pdf, s.1-4.
13. Wysocki F., Lira J., *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo AR w Poznaniu, Poznań 2003, s. 173-175.
14. Zdrojewski E., *Demografia dla ekonomistów*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2004, s. 13.

THE IMPORTANCE OF DEMOGRAPHIC CONDITIONS IN REGIONAL AND LOCAL DEVELOPMENT BASED ON THE EXAMPLE OF THE POMERANIAN VOIVODESHIP

The main aim of the work is to determine the importance of demographic conditions in regional and local development on the example of the Pomeranian Voivodeship. The scope of work includes: objective: the Pomeranian Voivodeship districts, subjective: demographic conditions as well as local and regional, and time scope: years 2007 and 2017. The method of synthetic measure was used to achieve the aim. The study used the resources of the Local Data Bank. In addition, a literature study and methods of descriptive statistics were used. The first chapter refers to the conditions of local and regional development. The second chapter distinguishes demographic determinants in regional and local development. The third chapter presents the socio-demographic situation of the Pomeranian Voivodeship districts. The last chapter of the work contains the results of the calculations made. The work confirmed the research hypothesis, according to which the close location to the Tri-City agglomeration and the cultural factor favorably influence the demographic conditions.

Key words: demography, local development, regional development, Pomeranian Voivodeship, Pomeranian Voivodeship districts.